

ÁLLAMSZOCIALIZMUS ÉS REGIONÁLIS GAZDASÁGTAN

Miklóssy Endre

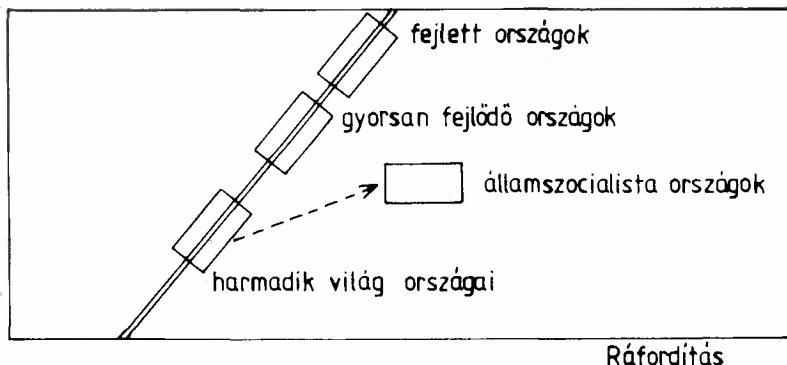
Az alapkérdés az, hogy lehet-e narancsot termelni az Északi Sarkon.

Természetesen lehet. Meg kell építeni az üvegházat, odavinni a termőtalajt, a vizet, az energiát, el kell ültetni a magot, és 15 év múlva már ontja is a fa a narancsot.

De van egy másik alapkérdés is. Az, hogy érdemes-e?

Ha valaki felteszi ezt a kérdést, egyszerű rá a válasz. De ha nem teszik fel, akkor természetesen fölösleges — egyebek mellett — a regionális gazdaságtan is, hiszen bármit, bárhol meg lehet csinálni, amit akarunk.

Az államszocializmus egészének a tárgyunkat illető legfontosabb sajátossága az, hogy érzéketlen a ráfordítások iránt. Ez az érzéketlenség azzal jár, hogy a redisztribúciós elvű gazdaság ugyanazt az eredményt csak jóval nagyobb ráfordítás árán tudja elérni, mint a piacelvű.

I. ABRA

Ha összehasonlítjuk a nemzetközi statisztikák alapján a GDP értékét az anyag- és energia-ráfordítással, a fajlagos munkaigénnyel, a környezetterheléssel, akkor az államszocialista országok jellegzetes elkülönülését tapasztalhatjuk.

Valaha ezek az országok is rajta voltak az arányosságot kifejező alapgörbén, és onnan éppen a többletráfordítások hatására távolodtak el.

Ez a hatékonyságromlás olyan nagyfokú is lehet, midőn már semmiféle ráfordítástöbblettel nem érhető el többleteredmény.

Magyarország nemzeti össztermékének az értéke 1984—86 között 7 milliárd Ft-tal nőtt, és ehhez 7 milliárd dollár hitelt kellett fölvenni. Ennél a bécsi lottó is többet hozott volna...

Ennek a nemzetgazdasági alapténynek igen jelentősek a regionális következményei is. Mert ha igaz is az, hogy bárhol bármit lehet csinálni, még akkor is fennáll, hogy a tevékenységek

ráfordításai közötti különbség — a tevékenység és a helyi adottságok függvényében — igen nagy lehet.

Kitalálhatunk teszem azt olyan szabályozórendszert, hogy még a Kékestetőn is érdemes legyen kukoricát termelni. De itt a baj — ha már nem tudjuk tovább növelni a ráfordításokat —, akkor az így profilírozott hegycsúcs gazdasági válságterületté fog válni.

Így az államszocializmusnak van egy igen jellegzetes területi alapkövetkezménye is, ami akkor válik láthatóvá, ha a gazdaság vizsgálatába bevonjuk a piacot, vagyis az eredményességet.

1989-ben kellett egy vizsgálatot készítenem az úgynevezett „gazdasági válságtérsegek” lehatárolására. Ennek egy fázisában városkörzeti bontásban megnéztem az ipari eszközállomány összefüggését a gazdasági eredménnyel. Csak az országos átlaghoz lehetett viszonyítani, de az eredmény így is rendkívül tanulságos.

Eredmény	(magas)
„polgárosodás”	„centrum”
„periféria”	„államszocializmus”
(alacsony)	Eszközkészlet

2. ÁBRA

Az egyik meghatározó ok a perifériák kvázi-gyarmati függésben tartása a „centrumtérsegek” javára. A kettő viszonya mindenesetre nagyjából megfelel a nemzetközi eredmény/ráfordítás görbének.

A másik fontos meghatározó a szocialista nagyipar „bázisának”, az alapanyag és kitermelőiparnak a jelenléte, ami hatalmas ráfordítás (lekötött eszközérték) mellett minimális eredményt produkál.

A harmadik meghatározó: vannak olyan területek, amelyeket a központi fejlesztéspolitika ugyan elhanyagolt, de nem szívta el teljes mértékben az erőforrásait. Ezek a piacra vannak kényszerítve, ráfordításait minimalizálniuk kell.

A vállalkozók minden kétséget kizáróan ebben a szektorban találhatók.

Bizonyos, hogy ilyen eredményeket kapnánk más gazdasági ágazatok—tevékenységek vizsgálatánál is.

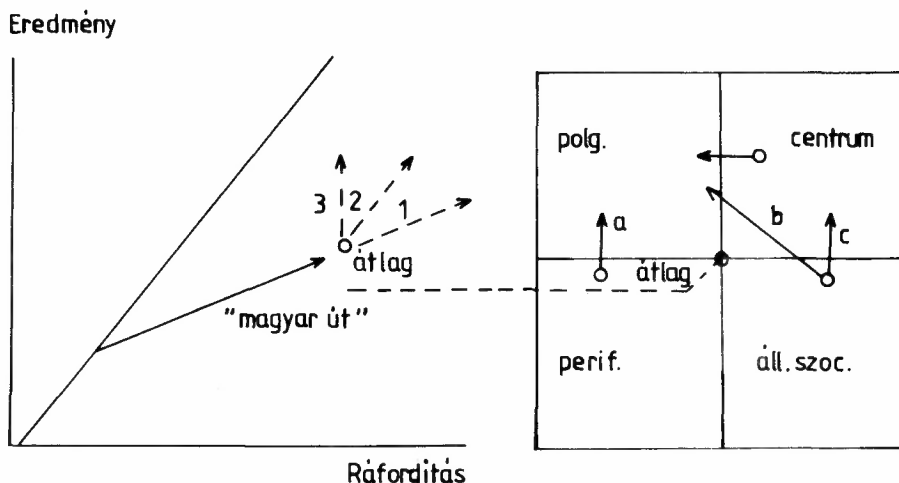
Bizonyos továbbá, hogy ezek a területi különbségek komplexek is. Ahol például az ipari eszközérték magas, ott egyszersmind más fejlesztések is voltak, tehát az infrastruktúrának is fejlet-

tebbnek kell lennie, Így, ha az *egész nemzetgazdaság* területi eredményeit vizsgálánk, még markánsabbak lennének a területi hatékonysági különbségek.

Ez az a pont, ahol a mai Magyarországon a regionális gazdaságtan pótolhatatlanul fontossá válik.

Van egy kritikai irányzat a nemzetközi szakirodalomban, amely a regionális gazdasági vizsgálatokat „bolhapatkolásnak”, a rájuk alapozott akcióterveket pedig a zűrzavar fokozásának tartja (pl.: Barras—Broadent: The analysis in English structure plans, In: Urban Studies, 1979/1). De nálunk, ahol az eredmény és a ráfordítás közötti arányok ilyen mértékben eltorzulhattak, bizonynyal nem ez a helyzet.

Nézzük meg a hazánk előtt álló fő társadalmi és gazdasági programot, az Európához való felzárkózást, az eredmény/ráfordítás görbék függvényében.

3. ÁBRA

Ha folytatódna az eddigi ráfordításérzékeny tendencia (1), akkor gyorsuló ütemben távolodnánk még tovább a világtól. De még ha a ráfordításnövekedés a továbbiakban arányos maradna is az eredménnyel (2), láthatóan az sem csökkentené a lényegi különbséget.

Csak ha sikerül a *ráfordításokat* is csökkenteni, reménykedhetünk a felzárkózásban (3), ami sémánk szerint nem egyéb mint visszatérés az „alapörbébe”.

Regionális osztályzásunk szerint ez azt jelenti: a térségek fejlődését mindenképpen a „polgárosodás” típusú felé kell irányítani (a., b., d. irányok).

Az államszocialistának nevezett alapanyagipari térségek számára — az ott kiépített jó infrastruktúra és egyéb adottságok bázisán — egy *centrumirányú* fejlődési pálya is lehetséges (c.). Ami eleve nem jöhet számításba, az az „államszocialista” irányú fejlődés, valamint a periféria-térség „centrumtérséggé” fejlesztése.

(Ez utóbbinál arra kell gondolnunk, hogy az ilyen típusú fejlődés az elmúlt évtizedekben mindig a paternalista állami gyámkodás eredménye volt, a benne rejlő hatékonyságcsökkenési fő tendenciával egyetemben.)

Értelmezésünk szerint a regionális gazdaságtan sok segítséget nyújthat a területek helyzetének és szükséges fejlődési stratégiáinak a feltárásában. A kialakult egyenlőtlenségrendszerek ugyanis akkorák, a latens szubvencionális rendszer pedig oly erős, hogy segítség nélkül aligha várható, hogy pusztán a főlzabaduló piac kompenzálni legyen képes ezeket.

Szórványok közelről (Apátistvánfalva)